

АНОТАЦІЯ

Кльоба С.М. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка – Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Львів, 2021.

В дисертаційній роботі поглиблено термінологічний апарат дослідження. На основі існуючих підходів до трактування сутності понять "територіальна громада", "об'єднана територіальна громада" запропоновано авторську інтерпретацію трактування сутності цих понять в контексті людиноцентричного підходу та виділено їх ознаки та класифікаційні критерії. Визначено основні чинники підвищення конкурентоспроможності територіальних громад, які класифіковано як внутрішні та зовнішні, стимулюючі та обмежуючі.

Запропоноване визначення поняття «конкурентоспроможність територіальної громади» як здатності громади конкурувати з іншими громадами за зовнішні ресурси, її спроможності надавати якісні послуги внутрішнім та зовнішнім споживачам та ефективно використовувати власний потенціал. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність громади залежить від наявності місцевих джерел наповнення бюджету, ефективно функціонуючих підприємств, що забезпечить фінансову стабільність громади та позитивну динаміку її соціально-економічного розвитку. З'ясовано мету, суб'єкти та об'єкти конкуренції територіальних громад. Обґрунтовано, що територіальні громади конкурують за економічні ресурси громади та клієнта, якому в межах громади надається певний вид послуг.

На основі дослідження етапів проведення децентралізації в Україні та їх законодавчої бази охарактеризовано інституційно-організаційне

забезпечення розвитку територіальних громад. Сформовано перелік та охарактеризовано спектр напрямків діяльності інституцій, які забезпечують і долучаються до реалізації реформи адміністративно-фінансової децентралізації та сприяють розвитку громад в розрізі наступних напрямів: правове регулювання, організаційно-фінансове забезпечення та комунікаційно-координаційна діяльність.

Досліджено зарубіжний досвід формування територіальних громад та проведено порівняння критеріїв їх створення з українськими, що дозволило відзначити багатокритеріальний принцип створення територіальних громад.

Визначено особливості стратегування розвитку територіальних громад, зокрема, охарактеризовано етапи розробки стратегій розвитку громад, обґрунтовано вимоги до визначення стратегічних цілей їх розвитку та виявлені критерії оцінювання успішності реалізації стратегій.

Акцентовано увагу на організації міжмуніципальної кооперації в країнах-членах ЄС та її формах, висвітлені засади її розвитку в Україні в контексті імплементації механізмів взаємодії громад між собою та громад із органами центральної влади та недержавні форм їх комунікації. Обґрунтовано вагомість ролі міжнародних програми і фондів, які ініціюють створення в територіальних громадах інституцій, діяльність яких спрямована на розвиток підприємництва, створення робочих місць та поглиблення взаємодії між місцевим бізнесом та представниками влади.

Розроблено алгоритм конкуренції територіальної громади за фінансово-інвестиційні ресурси, який передбачає послідовність етапів оцінювання ресурсів та їх використання, що дозволить громаді з'ясувати послідовність дій у конкуренції за залучення інвестиційних ресурсів.

Запропоновано методичний підхід до оцінювання конкурентноспроможності територіальних громад, який ґрунтується на оцінці фінансово-економічних та людських ресурсів громад. Такий підхід дозволив виявити конкурентні переваги ресурсного забезпечення життєдіяльності громад та оцінити рівень доступності мешканців громади до

якісних адміністративних та соціальних послуг. Апробація запропонованого підходу засвідчила наявність значних відмінностей у стартових умовах розвитку територіальних громад та дозволила здійснити рейтингування громад за рівнем конкурентоспроможності, а також виявити лідерів та аутсайдерів цього рейтингу.

За допомогою інструментарію SWOT- і ABC-аналізу проведено діагностику конкурентних переваг та обмежень конкурентоспроможності територіальних громад, що дозволило охарактеризувати конкурентний потенціал територіальних громад Львівської області за критеріями ресурсозабезпеченості, інфраструктурної доступності та громадської активності. Визначено зовнішні чинники, які виступають стимуляторами та загрозами підвищення конкурентоспроможності територіальних громад регіону. З'ясовано, що основними проблемами життєдіяльності територіальних громад Львівської області є велика частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування, наявність значного розриву між максимальними та мінімальними доходами мешканців громад та наявність низки екологічних проблем. Проведений аналіз дозволив сформуванати матрицю конкурентних позицій територіальних громад Львівщини. Охарактеризовано конкурентні переваги та слабкі сторони територіальних громад Львівської області, які належать до групи лідерів за рівнем конкурентоспроможності.

Запропоновано класифікацію інструментів організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад за такими групами: фінансово-інвестиційні та маркетингові, інструменти підвищення якості людського та соціального потенціалу громад та формування середовища життєдіяльності територіальних громад. Проаналізовано особливості впровадження в дію інструментів регулювання вказаних груп та з'ясовано проблеми їх використання.

Проведено аналіз інвестиційної активності територіальних громад Львівської області. Встановлено, що протягом останніх років нарощення

фінансових ресурсів громад відбувається здебільшого за рахунок субвенцій, реалізації інвестиційних проектів ДФРР та інших конкурсних проектів.

Обґрунтовано, що управління розвитком територіальних громад повинно здійснюватись на засадах публічного управління, а також шляхом залучення інструментарію стратегічного та проектного менеджменту. Запропоновано алгоритм визначення стратегічних пріоритетів розвитку територіальних громад та впровадження механізмів забезпечення їх конкурентоспроможності, поетапне виконання якого сприятиме мінімізації та спрощенню бюрократичних елементів ідентифікації стратегічних пріоритетів. На основі запропонованого алгоритму визначено стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності територіальних громад, а саме: розвиток підприємництва та формування сприятливого інвестиційного клімату і підприємницького середовища; нарощення людського потенціалу та формування збалансованого ринку праці; покращення інфраструктурного забезпечення; підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. В розрізі вищевказаних напрямів конкретизовано пропозиції з їх реалізації.

Розкрито специфіку та розроблено пропозиції щодо використання сучасних інформаційних технологій у розвитку територіальних громад. Запропоновано перелік інформаційних технологій, які можна запровадити у діяльність територіальної громади. Визначено напрями використання технологій штучного інтелекту, зокрема в сфері удосконалення процесів та процедур системи внутрішнього забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування; популяризації конкурентних переваг територіальних громад в рамках реалізації заходів територіального маркетингу; підвищення безпеки життєдіяльності громад. Обґрунтовано алгоритм прийняття рішень про використання ІТ-технологій у функціонуванні територіальної громади.

Охарактеризовано практику міжмуніципальної співпраці територіальних громад в Україні, визначені її недоліки та запропоновано перспективні форми та сфери застосування.

Сформульовано організаційно-методичні засади розробки програми підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. Визначено принципи та обґрунтовано алгоритму її розробки та реалізації, які включають аудит потенціалу громад, ідентифікацію пріоритетних напрямів використання коштів місцевого бюджету, диверсифікацію джерел потенційного фінансування конкурсних проектів (міжнародна технічна допомога, секторальна бюджетна підтримка ЄС, ДФРР, регіональні конкурси місцевих ініціатив та ін.), громадський контроль за витратами та результатами реалізації програм. Розкрито особливості процедури вибору проектів підвищення конкурентоспроможності територіальних громад та потенційних джерел їх фінансування. Визначено недоліки існуючої практики розробки цих проектів та сформульовано пропозиції щодо її удосконалення.

Ключові слова: територіальна громада, регіон, організаційно-економічне забезпечення, конкурентоспроможність, конкурентні переваги.

ANNOTATION

Kloba S. Organizational and economic support of competitiveness of regional communities in the region. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the Scholarly Degree of Candidate of Economic Sciences in Specialty 051- Economy - Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine, Lviv, 2021.

In the dissertation work, the terminological apparatus of research is deepened. Based on the existing approaches to interpreting the essence of the concepts "territorial community", "united territorial community", the author's interpretation of the essence of these concepts in the context of a human-centered approach is proposed, and its features and classification criteria are highlighted. The main

factors of increasing the competitiveness of territorial communities are identified, which are classified as internal and external, stimulating and limiting.

The proposed definition of "competitiveness of the local community" is the community's ability to compete with other communities for external resources, its ability to provide quality services to internal and external users, and efficient use of its potential. Proved that the community's competitiveness depends on the availability of local sources of budget effectively functioning enterprises that provide financial stability of the community and the positive dynamics of socio-economic development. It is noted that territorial communities compete for the community's economic resources and the client who is provided with specific services within the community. The purpose, subjects, and objects of competition of territorial communities are found out. It is substantiated that territorial communities compete for the community's economic resources and the client who is provided with a certain type of services within the community.

Based on the study of the stages of decentralization in Ukraine and their legislative support, the institutional and organizational support for the development of territorial communities is characterized. A list of institutions that provide and participate in the reform of administrative and financial decentralization and promote community development in the following areas: legal regulation, organizational and economic support, and communication and coordination activities.

Foreign experience of formation of territorial communities is carried out and the criteria of their creation with Ukrainian ones are compared, which allowed noting the multi-criteria principle of creation of territorial communities.

The peculiarities of strategizing the development of territorial communities are studied, in particular, the stages of development of community development strategies are characterized, the requirements for determining the strategic goals of their development are substantiated, and the criteria for evaluating the success of strategies implementation are identified.

The attention is focused on the organization of inter-municipal cooperation in the EU member states and its forms, covering the principles of its development in Ukraine in the context of implementing public mechanisms of interaction of communities with each other and with the communities by the central government and private forms of communication. Noted the importance of the role of international programs and funds that initiate the creation of institutions in municipalities, which are aimed at business development, job creation, and deepening of cooperation between business and local authorities.

An algorithm for a competition of the territorial community for financial and investment resources has been developed, which provides a sequence of evaluation of resources and their use, allowing the community to determine the necessary tasks and sequence of actions in competition for investment resources.

A methodical approach to assessing the competitiveness of local communities is proposed, which is based on assessing the financial, economic, and human resources of communities. This approach allowed to identify the competitive advantages of resource provision of community life and assess the level of accessibility of community residents to quality administrative and social services. Approbation of the proposed approach showed the presence of significant differences in the initial conditions of development of territorial communities, to rank communities according to the level of competitiveness and to identify leaders and outsiders of this rating.

Using the tools of SWOT and ABC analysis, diagnostics of competitive advantages and limitations of competitiveness of territorial communities was carried out, which allowed characterizing the competitive potential of territorial communities of Lviv region according to the criteria of resource security, infrastructure accessibility, and public activity. External factors that act as stimulators and threats to increase the competitiveness of territorial communities in the region are identified. It was found that the main problems of life of territorial communities of Lviv region are a large share of local government expenditures, a

significant gap between the maximum and minimum incomes of community residents, and the presence of a number of environmental problems.

The conducted analysis allowed to form a matrix of competitive positions of territorial communities of Lviv region. Competitive advantages and weaknesses of territorial communities of Lviv region, which belong to the group of leaders in terms of competitiveness, are characterized.

The classification of organizational and economic support tools of competitiveness of territorial communities on the following groups is offered: financial-investment and marketing, tools of increase of quality of human and social potential of communities and formation of the environment of vital activity of territorial communities. The features of implementation in place instruments are regulating these groups and found problems using them.

The analysis of investment activity of territorial communities of Lviv region is carried out. As a result, it is established that in recent years, the increase of financial resources of communities is mainly due to subventions and the implementation of investment projects of the State Fund for Regional Development and other competitive projects.

It is substantiated that the management of the development of territorial communities should be carried out based on public administration and involving the tools of strategic and project management. An algorithm for determining strategic priorities for the development of territorial communities and the introduction of mechanisms to ensure their competitiveness will help minimize and simplify the phased implementation, which will simplify and systematize the bureaucratic element of identification of strategic priorities.

Based on the proposed algorithm, the strategic priorities for increasing the competitiveness of territorial communities are identified, namely: the development of entrepreneurship and the formation of a favorable investment climate and business environment; human capacity building and the formation of a balanced labor market; improvement of infrastructural provision, increase of efficiency of activity of local self-government bodies and the set of directions on their

realization is outlined. In the context of the above areas, proposals for their implementation are specified.

The specifics and proposals for using modern information technologies in the development of territorial communities are revealed. The list of technologies that can be introduced in the activity of the territorial community is offered. The directions of use of technologies of artificial intelligence, in particular in the field of improvement of processes and procedures of a system of internal maintenance of activity of local governments, are defined; popularization of competitive advantages of territorial communities within the framework of the implementation of territorial marketing measures; improving the safety of communities. Finally, the decision-making algorithm on the use of IT technologies in the functioning of the territorial community is substantiated.

The practice of inter-municipal cooperation of territorial communities in Ukraine is characterized, its shortcomings are identified, and its perspective forms and spheres of application are offered.

Formulated organizational and methodological principles of developing programs to increase the competitiveness of local communities. The principles and algorithms of its development and implementation are included, which include audit of community potential, identification of priority areas of local budget use, diversification of sources of potential funding for projects, international technical assistance sectoral budget support of the EU, SFRD, regional competitions of local initiatives, etc.), public control over the costs and results of programs. The peculiarities of the procedure for selecting projects to increase the competitiveness of local communities, potential sources of their funding, and the shortcomings of existing practices and proposals for its improvement are revealed.

Keywords: territorial community, region, organizational and economic support, competitiveness, competitive advantages.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кльоба С.М. Оцінка способів та інструментів у підвищенні конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад Львівської області. Стратегія економічного розвитку України. 2019. Вип. 44. С.81-90 (загальний обсяг – 0,52 друк. арк.)

2. Кльоба С.М., Максимчук М.В. Міжмуніципальне співробітництво як інструмент підвищення інклюзивності розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. Регіональна економіка. 2019. №2. С.26-27 (загальний обсяг – 0,58 друк. арк., особистий внесок автора – 0,29 друк. арк.; проведено аналіз вітчизняного досвіду налагодження міжмуніципального співробітництва об'єднаних територіальних громад).

3. Kloba T., Kloba S. Substantiation of Effective Instruments of Regulation of Financial Imbalances of Endogenous-Oriented Development of the Regions of Ukraine. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 2019. Vol. 6. No. 3-4. P. 46-54 (загальний обсяг – 0,60 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: досліджено особливості впливу територіальних громад на забезпечення ендогенно орієнтованого розвитку регіонів).

4. Voznyak H., Kloba T., Kloba S., Kloba L. Model of assessment of financial disabilities in regions of Ukraine. Journal "Investment Management and Financial Innovations", Volume 16, Issue 1, 2019, P. 365-377. (Scopus) (загальний обсяг – 0,94 друк. арк., особистий внесок автора – 0,29 друк. арк.;.)

5. Kloba T., Kloba S. Assessing the relationship between financial imbalances and endogenous regional economic development of Ukraine. European scientific Journal, ESJ, Vol. 16, No.10, 2020, p. 114-123 (загальний обсяг – 0,43 друк. арк., особистий внесок автора – 0,24 друк. арк.; визначено сутність ресурсних дисбалансів ендогенного регіонального розвитку та охарактеризовано їх вплив на економічне зростання регіонів).

6. Кльоба С.М. Соціально економічна сутність критеріїв конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Регіональна економіка. 2018. № 3. С. 36-44 (*загальний обсяг – 0,51 друк. арк., особистий внесок автора – 0,24 друк. арк.*);

7. Kloba S., Kuczabski A., Maksymchuk M. Implementation and development of European model of neighborhood intermunicipal cooperation in Ukraine. Journal of Geography, Politics and Society, 2019. P. 20-31 (*загальний обсяг – 1,29 друк. арк., особистий внесок автора – 0,16 друк. арк.; проаналізовано європейський досвід міжмуніципального співробітництва*).

8. Кльоба С.М. Сучасний стан розвитку територіальних громад: нормативно-правове та інституційно-організаційне забезпечення. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 1(129). С. 25-30 (*загальний обсяг – 0,88 друк. арк.*).

9. Кльоба С.М. Економічна оцінка розвитку та конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад Львівської області. Економічний аналіз. 2018. Вип. № 3. С. 27-36 (*загальний обсяг – 0,71 друк. арк.*).

10. Kinshchak A., Kloba S. Strategic priorities and mechanisms for ensuring the competitiveness of amalgamated hromadas, Three Seas Economic Journal Vol. 2 No. 1 (2021). P. 25-34. (*загальний обсяг – 1.04 д.а., особисто автора – 0.52 д.а.: сформовано алгоритм визначення стратегічних пріоритетів розвитку регіону та впровадження механізмів забезпечення їх конкурентоспроможності*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Кльоба С. М. Оцінка способів та інструментів у підвищенні конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад Львівської області. Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт): матеріали Міжнародно науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, 3 квітня 2019 р. Харків: Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. С. 33-34. (*0,08 д.а.*).

12. Кльоба С. М. Формування регіональної інноваційної системи України. Стратегічне управління інноваційним розвитком на макро- і мікрорівні: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, 23-24 квітня 2019 року. Львів: Видавництво Львівської політехніки. С. 121–122. (0,15 д.а.).

13. Кльоба С. М. Важливість інформаційних технологій в розвитку і формуванні конкурентоспроможних ОТГ. Інноваційні технології у розвитку суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 квітня 2019 р. Львів: Національний університет «Львівська політехніка». С. 206-208. (0,20 д.а.).

14. Кльоба С. М. Роль інституцій у формуванні конкурентоспроможних об'єднаних територіальних громад. Integration of Ukraine into European and World Financial Area. 14 th International Scientific and Practical Conference. 23-24 травня 2019 р. Львів: ДВНЗ «Університет банківської справи». С. 30-32. (0,13 д.а.).

15. Кльоба С.М. Стратегічне планування у забезпеченні конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад регіонів. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. 21 листопада 2019 р. Київ: Алерта, 2019. С. 169-170. (0,13 д.а.).

